

Identiteta Spodnjega Podravja

Jernej Zupancič

Uvod k razumevanju pokrajinske (teritorialne) identitete

Ali sploh govorimo o pokrajini s pravim imenom? Spodnje Podravje je termin, ki se je uveljavil v geografiji in izraža potrebo po imenovanju območja, katerega glavna pokrajinska dominantna je reka Drava. A to ime ni povsem ustrezno, saj je izraz Podravje preširok, Spodnje Podravje pa preozek pojem, veljaven le v slovenskih okvirih. Izraz je tudi sorazmerno nov in potrebno bo še nekaj časa, da se uveljavi med domačini in v javnosti. Ob tem se mora soočiti z ostalimi regionalnimi oznakami, kot so Prlekija, Dravsko-Ptujsko polje, Ptujsko-Ormoška pokrajina, Haloze in druge. Raznolikost teh izrazov bi ne smela biti razlog zmede ne za domačina in ne za tujca; je le odraz barvitosti slovenskih pokrajin. Ime namreč daje prepoznavnost, identiteto.

Na oblikovanje in vzdrževanje **pokrajinske (teritorialne) identitete** pomembno vplivata dve skupini dejavnikov: prvega tvorijo elementi skupnega življenja, drugega pa fizičnogeografski okvir. Čeprav velja prepričanje, da so za oblikovanje teritorialnih identitet prvi veliko bolj vplivni, pokrajinskega okvira nikakor ne gre zanemariti. V Sloveniji imamo vrsto primerov, ko so fizičnogeografski elementi očitno prevladali. Tak primer so (Goriška) Brda, katerih naravne meje so med Furlansko ravnino in grebenom Sabotina. Določa jih torej geološka zgradba območja, katerega pokrajinski pejzaž (terasasta pokrajina vinogradov in sadovnjakov) je pogojena z določeno kamninsko podlago (fliš). Podobno je tudi s Krasom, nizko planoto med Vipavsko dolino in Tržaškim zalivom. Zanje je odločilna dinarska tektonska zgradba s prevlado karbonatnih kamnin, na katerih se je do popolnosti razvilo kraško površje in kraški (podzemski) vodni pretok. Podobno velja za Brkine, položene med zakraselo Matarsko podolje na jugu in reko Pivko na severu. Tudi Suho krajino zamejuje pretežno kraška morfologija površja in podzemlja z značilnimi elementi kraške hidrologije. Na vzhodu Slovenije se gričevnato Goričko jasno loči od ravnega Ravenskega in Dolinskega. A je prva v zavesti ljudi veliko bolj opazna kot pa drugi dve. Tudi pojem Slovenskih goric je geografsko (pokrajinsko) dokaj jasen: gričevnata pokrajina med Dravo in Muro. Podobno je z Dravskim in Ptujskim poljem, ki se nedvomno dovolj razlikujeta od bližnjega gričevnatega in hribovitega sosledstva, a jasne teritorialne identifikacije nista sprožila. Nasprotno pa so Haloze ne le geografsko, temveč tudi identitetno usidrane v zavesti lokalnega prebivalstva kot posebnost in so v tem primerljive s prej omenjenimi primeri na jugozahodnem delu Slovenije.

Fizičnogeografske značilnosti kot so na primer izoblikovanost površja, razpoložljivi prostor za kmetijsko obdelavo, razmerje med zemljiškimi kategorijami, prisotnost različnih hidroloških in geomorfoloških posebnosti in podobno, so v fazi prevlade kmečke družbe odločilno vplivale na prilagoditve, ki so jih ustvarjale generacije lokalnega prebivalstva. Naravnogeografske danosti so neredko botrovale oblikovanju parcelne razdelitve, kar se

Slika 1: Obravnavano območje Spodnjega Podravja.

odraža v velikosti, obliki in legi parcel. Tako je na primer značilno oblikovanje kulturnih teras, vinorodnih rebri ali pokrajin s sadovnjaki ter različne oblike melioracij, s čimer pride tudi do odločilnega preoblikovanja pokrajine in s tem njene prepoznavnosti. Zaradi tega človeškega vložka se je navezanost ljudi na pokrajino povečevala in utrjevala. Oblikovala se je identiteta pokrajine. Ker so bili zaradi dedovanja interesi po oblikovanju meddružinskih vezi zelo močni, je to sčasoma vodilo k prepletanju teritorialnih in sorodstvenih vezi. Lokalne skupnosti so zato oblikovale čvrste medsebojne vezi; to pa je eden od ključnih pogojev oblikovanja **lokalne identitete**. Lokalizmi so v slovenskem prostoru močni prav zaradi razpršene poselitve v obliki številnih majhnih naselij. Prebivalci se dobro poznajo med seboj in neredko to vodi tudi v moderni dobi do različnih oblik povezanosti in sodelovanja. Nedvomno vezi med prebivalci takih okolij predstavljajo tudi velik socialni kapital. Take skupnosti so zmožne premostiti prenekatero oviro in sprejeti številne izzive. Občutek sprejetosti, potrebnosti in domačnosti so tisti psihološki momenti, ki oblikujejo skupnost in kolektivno zavest; elemente, na katerih temelji lokalna identiteta. Podoben način življenja, izoblikovane vezi in vrednote so v več generacijah pripeljale tudi do širše medkrajevne povezanosti. Določale so jih bližina in skupni problemi, lahko rečemo tudi skupna (zgodovinska) usoda. Razgibanost slovenskih pokrajin je torej tvorila pomembno podlago za ustvarjanje tudi občutka povezanosti in skupnosti, ker je neposredno vodilo k regionalni identifikaciji. Ob pogostih političnih in upravnih razmejitvah se je število teritorialnih identitet postopoma povečevalo. Pokrajinske identitete vedno nastajajo in se spreminjajo, saj je identifikacija stalen proces.

Elementi teritorialnih identitet na območju Spodnjega Podravja

Spodnje Podravje zajema **tri glavne pokrajinske enote**: hriboviti predel Haloz na jugu, Ravnina ob Dravi v osrednjem delu in Slovenske gorice na severovzhodu. Ta trojnost ustvarja barvito pokrajinsko pasovitost in pestrost. **Haloze** predstavljajo geološki podaljšek alpskega gorskega loka, ki se v smeri od zahoda proti vzhodu stopnjasto znižuje. Najvišje se vzpne v Boču (978 m). Vzhodne Haloze so le še do 350 m visoko razgibano gričevje, katerih prisojne rebri so dodobra izkoriščene za vinograde, osojne pa so ostale pod gozdom. V zahodnem delu je gozda veliko več, a ne le zaradi ekspozicije in strmih pobočij, temveč tudi zaradi kulturno-gospodarskih vplivov. Haloze so na severu jasno zamejene z morfološko (prehod v ravnino ob Dravinji in Dravi) ter hidrološko mejo (reki Dravinja in Drava), na jugu pa meja manj jasna. A o Halozah govorimo le na slovenski strani, čeprav ima južna polovica na hrvaški strani skoraj identične fizičnogeografske značilnosti. Pojem Haloz torej na jugu jasno in ostro razmejuje državna meja. Politična meja s Hrvaško je sicer stara, a v naravi komaj zaznavna. Prav na tem območju jo ceste najpogosteje prečkajo, kar bi moral biti dokaz enovitosti prostora. Zaradi razgibanega površja so se tod razvila manjša razložena le kmečka naselja z vinogradništvom kot nosilno gospodarsko panogo. Vinska trta zato označuje in simbolizira to območje v celoti in s tem na nek način nadomešča primanjkljaj upravnega središča. Haloze gravitirajo na sever k Ptujju. Vendar ta okoliščina ni pomembnejše zavrla oblikovanja lokalne identitete; nasprotno, celo okrepila jo je. Toda po drugi strani je bližina Haloz okrepila vinarski značaj Ptujja.

Druga pokrajinska enota je ravninski predel oziroma **Ravnina ob Dravi**, ki zajema osrednji del Spodnjega Podravja. Gre za nasute terase reke Drave, ki razmeroma na široko spremljajo ta vodotok. Večji razširitvi sta v zahodnem delu Dravsko polje na desnem in Ptujsko polje na levem bregu reke slednje vključuje še Ormoško dobravo in Središko polje. Drava je vodnata reka, ki je v spodnjem, danes obmejnem delu, oblikovala številne meandre in slepe rokave. Ta pas je v povprečju širok nekaj sto metrov, zato tvori specifično ekološko enoto. Melioracije so rečno strugo umirile in usmerile k le nemu toku, stari rokavi pa so sedaj napol suhi, nekateri pa tudi povsem spremenjeni v kmetijske

Slika 2:

Značilna kmečka hiša v Halozah. Tradicionalna arhitektura je poleg rabe zemljišč med najbolj vidnimi elementi kulturne pokrajine in zato njen ključni identifikator.

površine. Ravnina ob Dravi je intenzivno obdelan in gosto naseljen svet, le ponekod so se na revnejših kislih prsteh ohranili večji kompleksi ravnskiga gozda. V središču tega območja leži mesto Ptuj in sicer na spoju nizkih gričev, ki pripadajo še Slovenskim goricam, ter ravnine, na mestu, kjer je bil nekoč lagoden in lokalno lažje branljiv prehod čez reko. Ptuj je nedvomno regionalno središče tega območja, ne le zaradi svoje stare zgodovine (štejejo ga za »starost« slovenskih mest), temveč zaradi današnjih upravnih, izobraževalnih in poslovnih funkcij. Urbana identiteta staroste slovenskih mest se prepleta z njegovo ruralno okolico; zlasti močno se navezuje na Haloze, kar obema povečuje prepoznavnost v slovenskem prostoru in širše. Mesto sodi med bolj dinamična slovenska regionalna središča in s tem tudi krepki skupno identiteto Spodnjega Podravja. Da se je oblikovala razmeroma čvrsta povezanost sosednjih podeželskih okolij z mestom Ptujem, gre zaslugi večdesetletnemu obstoju velike ptujske občine (1958 - 1993), ki je v fazi oblikovanja slovenskega policentrizma odločilno prispevala k vzpostavitvi gravitacijskih silnic. Ptuj pri tem skoraj ni imel konkurence, saj so kraji kot so Ormož, Kidričevo ali Majšperk odločno premajhni, da bi lahko prevzeli podobno vlogo.

Tretja pokrajinska enota so **Slovenske gorice**, do 350 m visoka gričevnata pokrajina med Dravo in Muro. Po fizičnogeografskih značilnostih je podobna vzhodnemu delu Haloz. Nizi zaobljenih gričev imajo značilno slemenitev v smeri severozahod-jugovzhod. Poselitev se je naslonila večinoma na slemena, na prisojnih južnih, jugovzhodnih in jugozahodnih pobočjih pa so se razvili vinogradi. Slovenske gorice so vinogradniška pokrajina; ta pokrajinski pejzaž najbolj izstopa in predstavlja simbolno sliko celotne pokrajine. Široke doline Ščavnice in Pesnice ter njihovih pritokov kljub sorazmerni obsežnosti nimata večjega pomena za identiteto pokrajine. To ni naključje, saj je večina naselij v razglednih slemenskih legah. Naselja so zato bolj vidna in naslonjena na bližnje kmetijske površine, ki so večinoma pod vinogradi. Podobno kot v Halozah znotraj Slovenskih goric ni večjih lokalnih središč, celo centralna naselja so sorazmerno šibka. Edino središče je Lenart, ki pa leži v severnem delu in na območje, ki ga obravnavamo, praktično nima vpliva. Zato ima Ptuj vlogo regionalnega središča, ob še nekaterih centralnih krajih, kot so Središče ob Dravi, Ormož in Dornava. Vendar pa Slovenske gorice, markantne v svoji fizični pojavnosti, vendarle niso izoblikovale tudi svoje lastne regionalne identitete. Razloge gre iskati v pomanjkanju osrednjega središča, zaradi česar je regija centrifugalna in se naslanja navzven k središčem v sosedstvu: Ptuju, Ljutomeru, Ormožu, Radgoni in še posebej Mariboru. Ostal pa je pokrajinski pojem, ki se navezuje na oblikovano kulturno pokrajino »goric« poleg Haloz je to izrazito vinogradniška pokrajina med Dravo in Muro. Na drugi strani pa govorimo o **Prlekiji**. Izraz izhaja iz povsem kulturnih (jezikovnih) logov in se torej navezuje na dialektološke značilnosti, čeprav njen zunanji pejzaž podobno kot Slovenske gorice ali Haloze določa predvsem pokrajinska izoblikovanost in gospodarska raba.

Ko govorimo o regionalnih/teritorialnih identitetah, moramo posebej izpostaviti štajersko identiteto. Zaradi svoje zgodovinske utemeljenosti, širine in geografske razsežnosti je ne moremo povsem enostavno vzporejati s prej omenjenimi pokrajinskimi enotami. Edina med omenjenimi identitetami se ponaša z dalj časa trajajočo administrativno zamejitvijo, kar je nesporno prispevalo k njeni uveljavitvi, trajnosti in prepoznavnosti. **Štajerska identiteta** je nedvomno močno usidrana v slovenskem prostoru. V 19. stoletju, času narodnega prebujanja in preraščanja slovenskega kulturnega gibanja v zrel politični program, so regionalne identitete igrale zanimivo vlogo. Po eni strani so bile povsem

običajen odsev za avstrijski del Habsburške monarhije značilnih in močno uveljavljenih deželnih identitet, po drugi pa so imele tudi asimilatorne implikacije. Položaj na južnem (slovenskem) Štajerskem je bil specifičen. Mesto Maribor je bilo sicer prizorišče živahnega slovenskega kulturnega in političnega delovanja, medtem ko je Ptuj deloval večidel pronemško (Cvirn, 1998). Vrh vsega so bili lastniki najboljših kmečkih (vinogradniških) posesti meščani iz Gradca. Zaostrene socialne razmere so viničarjem le skromno odmerjale socialne možnosti, kar je imelo tudi značaj narodnega in kulturnega pritiska. Kronisti tiste dobe zato pogosto omenjajo socialno-etnični konflikt med slovenstvom in nemštvom na Štajerskem (Cvirn, 1998). Odnos med mestom in podeželjem je zato odseval obe dimenziji odnosa. Ker pa v tedaj pretežno agrarni družbi navezanost na mesto ni bila nuja, temveč omejena na sporadične odnose, se tudi navezava na mesto tedaj ni močno razvila. Izjema je bil služnostni odnos med lastniki vinogradov (meščani) in vinogradniškim podeželjem (zlasti Halozami). Ta proces se je okreplil šele po drugi svetovni vojni z naglo industrializacijo in urbanizacijo. Tako moremo ugotoviti da je tesnejša povezanost Ptuja s svojim zaledjem novejšega datuma. Vendar vse to ni zaviralo ohranjanja štajerske regionalne (dejansko deželne) identitete, ki je tudi še danes močno usidrana.

Štajerska (izvorno deželna) identiteta ne predstavlja izhodišča problematizacije ostalih identitet, saj se z ostalimi bolj dopolnjuje in prepleta kot pa jim konkurira. Prisotna je razmeroma enakomerno povsod na območju nekdanje dežele Štajerske. Le v najbolj vzhodnih predelih se že prepleta z novejšo »pomursko« identiteto, ki se pričinja uveljavljati z obstojem statistične regije Pomurje. Vendar je težko reči, da si obe identiteti zares konkurirata. Bolj gre za določeno obliko prepletanja in sicer v odvisnosti od situacij, ko naj bi jih nosilci (lokalno prebivalstvo) uporabljali.

Uporabnost regionalnih identitet

Že samo dejstvo, da se regionalne/teritorialne identitete pojavljajo in spreminjajo sočasno z administrativnimi spremembami ter povzemajo ključne elemente prepoznavnosti, samo po sebi govori o njihovem pomenu. Potrebujemo jih tako v oblikovanju administrativnih enot (regionalizaciji) kakor tudi pri nekaterih gospodarskih panogah. Zato je vprašanje identitete pokrajine vse prej kot obrobno.

Uporabnost teritorialnih identitet je pogojena z njihovo zamejenostjo, uveljavljenostjo in prepoznavnostjo. Zato je izjemnega pomena ugotoviti obseg pojavljanja izbrane identitete, njeno trajnost (kjer igra tradicija zelo pomembno vlogo) in elemente, ki prebivalcem olajšujejo identifikacijo. Slednji so obenem pomemben element prepoznavnosti območja oziroma pokrajine, kar ima neposredno in posredno velik vpliv zlasti pri oblikovanju različnih projektov, akcij ali pa na področju turistične promocije. V tem smislu imajo elementi kulturne in zgodovinske dediščine ter naravnih vrednot posebno mesto, saj nastopajo v dveh povezanih vlogah: so privlačni elementi turističnih obiskov in obenem tudi identifikatorji pokrajine oziroma posameznih lokacij v njej. Povečan obisk na primer mestnih znamenitosti ustvarja tudi pri domačinih vtis pomembnosti in prepoznavnosti. Zato je potrebno sistematično delo pri prepoznavanju, urejanju in promociji tovrstnih zgodovinske in kulturne dediščine. Potrebno jim je iskati nove funkcije, skrbeti za modernost tradicije in uvajati inovacije. Sodobni turistični trendi

že zdavnaj več ne težijo zgolj k obisku posameznih točk; pomembna je pokrajinska celota. Vse to daje po drugi strani tudi vrsto priložnosti za obnavljanje teritorialne identitete.

V tem je potrebno videti pragmatičnost regionalne identifikacije, ki upošteva dane administrativne okvire in to tembolj, čimbolj stvarna je povezanost prebivalstva. Območja s tesnejšimi vezmi bodo lažje, hitreje in intenzivneje dosegla nove oblike regionalnih zavesti oziroma identitet. Toda to ni povsem avtomatično. Opisana predpostavka velja na podlagi sklepanja, empirično pa ne drži v vseh primerih. Tako bi za prleško identiteto težko sodili, da jo uveljavljajo stvarne oblike medčloveške povezanosti. A vendar je zaznavna in uveljavljena!

Posebej je treba preučiti tudi **elemente povezanosti** v območju Spodnjega Podravja. Tudi to je, podobno kot na primer Pomurje, relativno nov pojav in se navezuje na možnost, da bi z upravno reformo in uveljavljenjem »pokrajin« sčasoma ustvarili čvrste možnosti kolektivnega zavedanja v okviru dane teritorialne enote – pokrajine. Pri tem se srečujemo z dvema temeljnima dilemama:

- Ali pri uveljavljanju novih administrativno-teritorialnih enot (pokrajina, regija) izhajati iz že obstoječih identitet? Pri tem izhajamo iz predpostavke, da je obstoječa identiteta odraz določenih oblik skupne povezanosti in tradicije, kar predstavlja družbeno vezivo, ki ga je veliko lažje uporabiti kot mobilizacijski dejavnik. Glede na regionalno pripadnost ljudi pričakujemo od njih večjo angažiranost v zadevah »svoje« ali »domače« regije, večjo solidarnost in izražanje pripadnosti. Lažje je uveljavljati skupne projekte.
- Druga možnost pa je, da se pri uveljavljanju administrativno-teritorialnih enot ne ozira na upravno zgodovino, temveč izhaja iz potreb po oblikovanju teh enot. Pri tem se predvideva, da bo njihov obstoj zagotovil tudi postopno oblikovanje kolektivne identitete na podlagi skupnega življenja.

Nobenega zagotovila ni, da bo druga različica delovala, medtem ko za prvo lahko izkustveno trdimo, da je verjetnost precejšnja. Območja, ki jih poleg racionalnih vezi in gravitacije k določenim središčem družijo tudi stara skupna identiteta, imajo načeloma boljše možnosti pri uveljavljanju in bolj uspešnem delovanju skupne administrativne enote.

Upravna zgodovina in administrativna razdelitev območja Spodnjega Podravja

Za presojo primernosti in upravičenosti novih upravnih razdelitev je smiselno na kratko pogledati upravne izkušnje Spodnjega Podravja. Pretekle upravno-administrativne delitve so – zlasti tiste, ki so vztrajale dalj časa – dejansko že zasnovale določene oblike skupnega življenja in ustvarjale na ta teritorij navezane skupinske identitete. To velja predvsem za deželno pripadnost, za katero je bilo več stoletno vztrajanje dežele Štajerske odločilnega pomena. Drobna nihanja mejne črte ne predstavljajo ovire za identifikacijo, niti je ne spreminjajo. S tem seveda ni rečeno, da so zgodovinske izkušnje in tradicija administrativnega sobivanja dobre same po sebi. Veliko je odvisno tudi od drugih dejavnikov, zlasti različnih oblik kulturnega delovanja in izražanja.

Območje Spodnjega Podravja je do leta 1918 spadalo pod **avstrijsko »notranjo« deželo Štajersko**, ki je segala od grebena Vzhodnih Tur na severu do reke Save na jugu. Območje današnjega (slovenskega) Podravja (ozemlje med Halozami in Bočem na jugu ter zaledjem Gradca (danes Avstrija; tam je bila tudi deželna prestolnica) je torej predstavljalo osrednji del dežele. Dežela se je delila na »slovenski« južni in »nemški« severni del. To je bila tudi dežela, kjer je izraz »Slovenec« jasno opredeljeval narodno in jezikovno pripadnost, ločujoč jo od sicer zelo močne deželne, torej na teritorij vezane »štajerske« identitete (Zgodovina Slovencev, 1979). Današnje Spodnje Podravje z nekaterimi kraji na južni strani Boča (na primer Rogatec) je bilo samostojen politični okraj s sedežem na Ptujju. Mesto je imelo mestni status (avtonomno mesto) in s tem povezane privilegije (Grafenauer, 2000). Volilni okraji so bili rahlo drugačni; Ptujski je obsegal le ozemlje severno od Boča in še to ne povsem, saj so Stoperce še sodile pod sodni okraj Rogatec. Ormož je imel svoj sodni okraj, volilno pa je pripadal Ptujskemu okraju (Zgodovina Slovencev, 1979). Taka členitev je bila razmeroma stabilna, saj je trajala pol stoletja, od 1868 do konca monarhije leta 1918. Po razpadu Habsburške monarhije in oblikovanjem nove države SHS, pozneje kraljevine SHS in končno Kraljevine Jugoslavije se je spremenila tudi upravna shema. Medtem ko so se nižje upravne enote (občine) večidel zadržale v svojih okvirih, pa je na višjih ravneh administrativnega upravljanja prišlo do znatnih sprememb. Namesto dežel so se uveljavile »oblasti« (okrožja). Območje je skupaj s celotno takratno vzhodno polovico Slovenije spadalo pod Mariborsko oblast (okrožje). Leta 1929 so v Jugoslaviji uvedli banovine. Celotno takratno slovensko ozemlje v jugoslovanskem okviru je bilo tedaj združeno v **Dravsko banovino**, ki je bila razdeljena na okraje, ki so se po državnem (jugoslovanskem) zakonu v vsej državi imenovali srezi. Robni deli so med obema vojnama nekajkrat spremenili pripadnost Dravski oziroma Savski (hrvaški) banovini (na primer Štrigova). V tridesetih letih 20. stoletja je prišlo do združevanja občin, ki pa so kljub temu zadržale precejšnjo razdrobljenost (Krajevni leksikon Dravske banovine, 1937). Ko so ta predel leta 1941 okupirali Nemci, so upravno razdelitev ukinili in uvedli neposredno vojaško upravo. Administrativna razdelitev je bila obnovljena po vojni. Toda tudi nova oblast je pričela z upravno reformo. Okraj Ptuj je večinoma zadržal svoj obseg; le del okrog Ormoža so razdelili med okraja Ptuj in Ljutomer. Mesto je izgubilo poseben mestni status (Grafenauer, 2000). Občine so se zadržale le krajši čas, saj so hiteli z upravno prenovo (Krajevni leksikon LRS, 1954). Nove priložnosti so se ponudile leta 1958 z novo upravni reformo. Tedaj so oblikovali **nove občine**, ki so zdržale naslednjega pol stoletja (Geografski atlas Slovenije, 1998). Ptuj je postal sedež ene največjih občin v Sloveniji, kar je ugodno vplivalo na razvoj mesta. Ptuj se je razvijal se je kot živahno regionalno središče, ne le kot sedež velike občine. Do ponovne reforme je prišlo po osamosvojitvi Slovenije in sicer leta 1995, ko so začele nastajati nove občine. Kljub številnim utemeljenim predlogom ni prišlo do velikega načrta spremembe upravnega sistema. Pričele so nastajati male občine in tudi na tem območju je bilo tako.

Območje Spodnjega Podravja ima za seboj razmeroma zgoščeno tradicijo sobivanja, kar nedvomno podpira iskanje primerno oblikovane administrativno-upravne enote. Poleg tega se je zaradi urbanizacije in suburbanizacije navezanost na Ptuj zadržala. Mesto sodi danes med pomembnejša in demografsko, gospodarsko in prostorsko živahna središča Slovenije in s tem izpolnjuje enega temeljnih pogojev oblikovanja administrativno-teritorialnih enot večjih od občin.

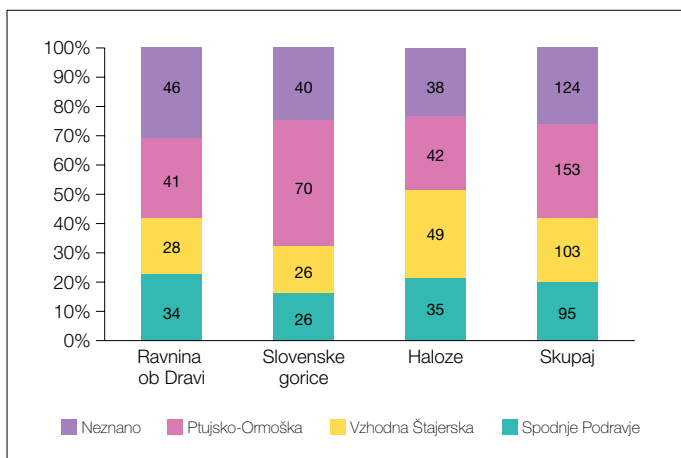
Pripravljenost za oblikovanje pokrajine Spodnje Podravje

Razprava o ustanovitvi pokrajin sodi v čas osamosvajanja Slovenije in prva leta takoj za tem. Kljub temu, da je bilo argumentiranih pobud o nujnosti ustanovitve pokrajin dovolj, je bilo žal premalo konsenza o tem, katere funkcije naj bi sploh zajemale. Zato je ostalo veliko državno-administrativnih opravkov na ravni upravnih enot (stare občine), obenem pa so tudi nove občine, ne glede na velikost, nominalno pridobile veliko upravno moč. Toda male občine le s težavo love razvojni zaostanek, ki je posledica dolgoletnega periferne položaja tega območja.

Pri proučevanju identitetnih pogojev in okoliščin z anketiranjem (Terensko delu, FF UL) v letih 2008 in 2009, ki so ga izvajali študentje geografije, je bilo zastavljeno tudi vprašanje, ali sogovorniki podpirajo oblikovanje posebne enote z obsegom nekdanjih (starih) občin Ormož in Ptuj ter pod kakšnim imenom.

Izkazalo se je, da prebivalci v prepričljivi večini (dve tretjini) na celotnem območju **podpirajo oblikovanje pokrajine**. Ta podpora je največja v predelu Slovenskih goric in najmanjša v najgosteje naseljenem in urbaniziranem območju s Ptujem in Ormožem vred, kjer je dosegla le dobro polovico vprašanih. Primerjava po starostni in izobrazbeni sestavi ni pokazala večjih odstopanj; očitno so torej stališča razmeroma trdno zasidrana pri različnih skupinah prebivalstva. To lahko ocenimo kot ugodno okoliščino, saj ni izrazitih nasprotnikov ideje o oblikovanju skupne pokrajine.

Toda ugotavljanje podpore za **poimenovanje pokrajine** kaže drugačno sliko. Nobena izmed ponujenih možnosti poimenovanja (Ptujsko-Ormoška pokrajina, Vzhodna Štajerska, Spodnje Podravje) ni dobila večinske podpore. Razlike med primerjanimi naravnimi območji so večje kot pri načelnem strinjanju, da bi posebno pokrajino na tem območju sploh ustanovili. Le v Slovenskih goricah močneje (skoraj 50 %) podpirajo ime Ptujsko-Ormoška pokrajina (torej na območju, ki gravitira k obema glavnima središčema tega območja), medtem ko je v ravninskem delu ta delež bistveno skromnejši (okrog četrtnine). Dobra petina vseh vprašanih na vprašanje ni odgovorila oziroma ni imela izdelanega stališča. Med temi so mladi precej pogostejši, kar kaže, da jih razprave o imenu in identiteti pokrajine morda manj

Slika 3:

Izkazano stališče prebivalcev glede imena pokrajine po pokrajinskih enotah.

zanimajo. Vendar je potrebno posvariti pred prenačljenim sklepanjem, češ da je mlajše prebivalstvo bolj pasivno. Identifikacija je namreč zapleten proces in v veliki meri odraža poleg avtonomnega stališča tudi neko »naučenost«. Tako lahko za mnoga stališča, ki jih zaradi pogoste omembe v javnosti mnogi sprejemajo nenaklonjeno, rečemo, da so medijski produkt ali pa vsaj posledica določenega »eho« učinka. Pri mlajšem prebivalstvu, ki si gradi predvsem lastno (osebno) identiteto, s katero lahko tekmuje v javnosti, je tako mnenje dejansko stranski učinek in manj predmet primarne identifikacije. Deloma je s starostno sestavo mogoče pojasnjevati večji odstotek zagovornikov imena »Ptujsko-Ormoška pokrajina«, saj je delež starejšega prebivalstva na območju Slovenskih goric nekoliko večji.

Zanimivo, da je najmanj podpore pri vseh treh dobilo poimenovanje »Spodnje Podravje«, ki je dobro uveljavljeno v novejši geografski literaturi, a v zavesti domačega prebivalstva očitno ni tako živo. Še (relativno) največjo podporo je dobilo to poimenovanje v ravninskem območju (približno petina), medtem ko se v Slovenskih goricah temu predlogu pritrjuje le 12 % anketirancev. V Halozah je ta odstotek nekoliko višji. Imenu »Vzhodna Štajerska« so najbolj pritrjevali v Halozah (dobra četrtina), drugod pa je dobil skromnejšo podporo. Še relativno največjo podporo ima torej predlog »Ptujsko-Ormoška pokrajina« – okrog tretjine. Vendar preseneča, da je to ime najbolj sprejemajo v Slovenskih goricah (44 %), najslabše pa v ravninskem delu Dravsko-Ptujskega polja (22 %), kjer sta obe regionalni središči Ptuj in Ormož (22 %). Skoraj tretjina jih na to vprašanje ni odgovorila. Če upoštevamo, da je ime pomembno za identiteto teritorialne enote, sprožajo ugotovljene razmere nekaj pomislekov in skrbi. Razdeljenost zaradi imena ni dobra popotnica. Toda po drugi strani imamo tudi primere, ko se je neznano ime (na primer Prekmurje) pozneje vendarle povsem uveljavilo.

Identitete Spodnjega Podravja

Poleg imena pokrajine smo proučevali tudi prisotnost skupne **identitete**. Uvodoma je treba opomniti, da je identitet več in lahko nastopajo istočasno. Vsak posameznik

Preglednica 1: Pogostost pojavljanja identitet v proučevanem območju.

Identiteta	Prva izbira	Druga izbira	Tretja izbira	Skupaj	Delež (%)
Slovenec	187	100	63	350	72
Štajerec	125	150	44	319	66
Prlek	79	39	18	136	28
Krajevna*	45	28	50	123	25
Spodnji Podravec	1	10	16	27	6
Drugo	38	27	19	84	17
Ga ne zanima	8	2	1	11	2
Skupaj	483	356	211	487	100

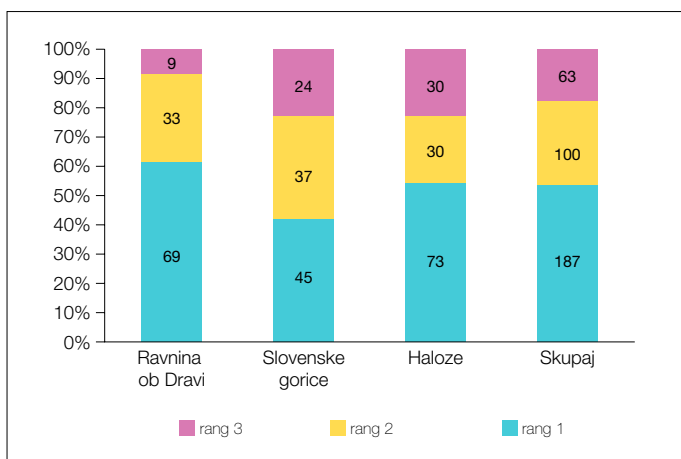
Vir: Terensko delo, FF UL, 2008, 2009.

Opomba: Krajevne identitete so praviloma vezane na naselje, kraj bivanja ali kvečjemu na skupino naselij, ki so funkcionalno povezane (npr. imajo skupno šolo, versko življenje ipd.)

se istoveti s skupnostjo, vezano bodisi na elemente skupnega življenja (kar je splošna poteza identifikacije) ali pa izrecno na določeno ozemlje. Oboje je navadno povezano, saj teritorialni okvir praviloma ustvarja tudi vrsto priložnosti za skupno življenje. Toda povsem samoumevno to ni; v narodno-jezikovno mešanih okoljih je skupni teritorij pogosto jedro oblikovanja sporov, na drugi strani pa je pripadnost nekemu jezikovno-kulturnemu krogu izhodišče združevanja oseb, ki živijo prostorsko razpršeno (na videz torej neteritorialno). Sogovorniki so se odločali med štirimi identitetami: narodno (slovenska), deželno (štajerska), regionalno (prleška) in lokalno identiteto. Vse so v tem okolju znane, nastopajo pa lahko hkrati in se ne izključujejo. Zato je bilo ključno vprašanje vrstnega reda oziroma izbire (rang) teh opredelitev.

Po pričakovanju je bila **narodna identiteta** (Slovenci) zanesljivo na prvem mestu, saj jo skupno omenja več kot dve tretjini sogovornikov. Temu se močno približa **deželna (regionalna) identiteta** (Štajerc). Toda glede na uradne statistične podatke se je za narodno pripadnost izrekel nizek delež sogovornikov. Regionalno, prleško identiteto je omenila le dobra četrtina sogovornikov, kar je zopet presenetljivo malo. Lokalno (krajevno) identiteto je omenila četrtina anketirancev. Za Spodnje Podravce se je ogrelo le zanemarljivo število anketirancev.

Toliko bolj zanimivo pa je razmerje med tremi najpogosteje pojavljajočimi se identitetami. Za slovensko pripadnost so se izrekli v vseh treh naravnogeografskih enotah najpogosteje kot prvo izbiro (rang 1). Tako razmerje je najbolj prepričljivo na Dravsko-Ptujskem polju (61 %), nekoliko manj (51 %) v Halozah in najmanj na območju Slovenskih goric (40 %).

Vir: Terensko delo, FF UL, 2008, 2009.

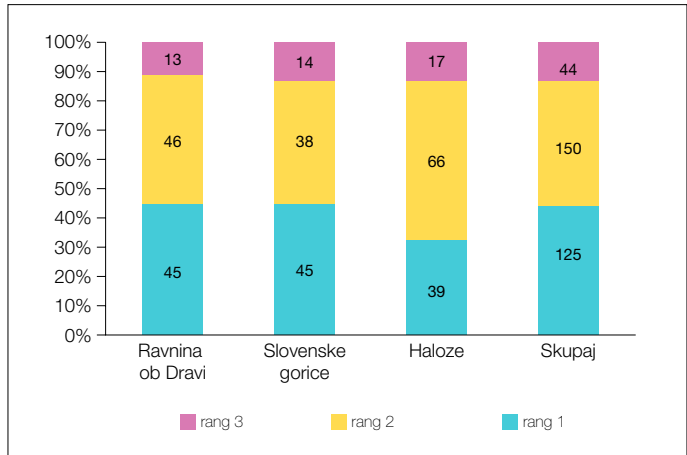
Slika 4:
Rangiranje slovenske
identitete po
pokrajinskih enotah.

Regionalna oziroma »deželna« štajerska identiteta je najpogosteje omenjena na drugem mestu (rang 2), najbolj prepričljivo v Halozah (56 %), v Slovenskih goricah in na Dravsko-ptujskem polju pa približno enako (okrog 40 %); v obeh območjih je bil zelo podoben tudi delež te identitete naveden na prvem mestu (rang 1).

Medtem ko so bile razlike med območji pri štajerski in slovenski identiteti razmeroma skromne, je pri prleški drugače. Le skromne 4 % anketirancev jo je podprlo kot prvo izbiro (rang 1) na območju Dravsko-Ptujskega polja, kot drugo izbiro (rang 2) pa dobrih 70 %.

Slika 5:

Rangiranje štajerske identitete po pokrajinskih enotah.

Vir: Terensko delo, FF UL, 2008, 2009.

Lokalne identitete anketiranci niso pogosto navajali, le četrtini se je zdela pomembna. Večinoma so jo omenjali na tretjem mestu (rang 3).

Podani pregled kaže precejšnjo razcepljenost. Načelna podpora »pokrajini«, ki jo je mogoče podpreti tudi na podlagi upravnozgodovinske tradicije, se začenja drobiti pri zelo neenotnem stališču glede imena take enote. Razlog temu so verjetno različni partikularizmi in pomanjkanje upravnih izkušenj. Obdobje ene generacije skoraj brez upravne hierarhije tukaj očitno pušča sledove. Ker pa so po rezultatih raziskave sodeč šibki tudi lokalizmi, je mogoče pričakovati sorazmerno enostavno implementacijo enote srednjega upravnega ranga in čimbolj nevtralnega imena.

Identiteta kot priložnost

Območje Spodnjega Podravja sestavljajo tri naravne enote: Haloze, Ravnina ob Dravi in Slovenske gorice. Prepoznavne so po svoji agrarni usmerjenosti, kjer igra vinogradništvo

Slika 6:

Klopotec je prepoznaven element in zato simbol vinorodnih slovenskih pokrajin.

izjemno pomembno gospodarsko vlogo. Po tej panogi je celotno območje tudi prepoznavno v slovenskem in širšem okolju. Elementi pokrajinske prepoznavnosti so obenem elementi njene identitete; zrcalijo ključne vsebine, po katerih jo lahko prepoznajo in se z njo identificirajo domačini. Identiteta nekega ozemlja ima velik pomen: olajšuje namreč prepoznavnost navzven in pomaga mobilizirati prebivalce pri projektih in akcijah ter bistveno olajšuje možnosti promocije (na primer za potrebe turizma).

Območje Spodnjega Podravja nima enotnih izhodišč glede regionalizacije. V preteklosti širša administrativna enota ni bila oblikovana; temu je bila še najbližja občina Ptuj, ki je v obdobju 1957 do 1995 obstajala kot sorazmerno velika enota. Zaradi velikosti je imela praktično regionalni značaj. Oblikovalo se je tudi regionalno središče Ptuj, ki je učinkovito prevzelo administrativne, izobraževalne, zaposlitvene in oskrbne funkcije za ta del Slovenije. Ob vprašanju regionalizacije Slovenije se zato pojavlja izziv oblikovanja nove regije (pokrajine) na območju Spodnjega Podravja. Izkazalo se je, da prebivalci nimajo enotnega stališča glede imena te pokrajine, čeprav njeno oblikovanje večinoma podpirajo. Vprašanje imena pa je tudi vprašanje identitete.

Razmerja med identitetami, ki obstajajo na območju Spodnjega Podravja, niso povsem jasna in premočrtna. Večinoma ne gre za nasprotovanja in izključevanja, prej neko obliko komplementarnosti. V raziskavi so anketiranci dali prioriteto nacionalni (narodni), torej slovenski identiteti, takoj zatem pa regionalni (deželni) štajerski. Ostale, kot so na primer prleška ali haloška, so sicer navzoče, a bolj vezane na ožja območja. Nekoliko presenetljivo lokalne identitete niso zelo močne (nimajo prioritete), čeprav se, razumljivo, pojavljajo.

V bodočem razvoju bo potrebno dati pozornost tudi vprašanju pazljive izbire ključnih elementov regionalne (teritorialne) identitete. To območje ima sorazmerno visok identitetni potencial, saj ga vrsta elementov v kulturni pokrajini (na primer izoblikovana vinorodna območja), kulturna dediščina, elementi zgodovinskega razvoja in navsezadnje tudi naravne vrednote že sedaj učinkovito predstavljajo. Vendar pa je nadaljnji razvoj tega področja nujen, ker je identifikacija moderen proces, s katerim se morajo soočiti vsi vsakokratni nosilci. Elementov identitete tako ni mogoče zares ustvarjati na zalogo, temveč je potrebna stalna skrb in promocija. V tem smislu je potrebno opozoriti na še precej belih lis zlasti v zgodovinskem spominu in ohranjeni materialni dediščini. Poudariti je treba, da je »naše« (»domače«) vse, kar je nastalo na tem območju in ne zgolj tisto, kar je rezultat slovenske produktivnosti. To zahteva uvidevnost in toleranco do raznolikosti, ki jo je ustvarila zgodovina. Vse to ima k sreči tudi neposreden tržni učinek, saj je turizem (na primer) panoga, ki zahteva nenehno nove produkte. Praktično na istem pa temelji tudi identiteta.

Viri in literatura

- Cvirn, J., 1998. Nemci na Slovenskem 1848-1941, Nemci na Slovenskem 1941-1955. Ljubljana, ZIFF, str. 53-92.
- Geografski atlas Slovenije, 1998, Ljubljana, DZS, 360 str.
- Grafenauer, B., 2000. Lokalna samouprava na Slovenskem. Teritorialno-organizacijske strukture, Maribor, Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Maribor.
- Krajevni leksikon Dravske banovine. 1937. Ljubljana, Uprava Krajevnega leksikona dravske banovine, 715 str.
- Krajevni leksikon LRS. 1954. Ljubljana, Uradni list LRS, 653 str.
- Melik, A., 1957. Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino, Slovenska matica Ljubljana
- Rebernik, D., Lampič, B., Mrak, I., Potočnik Slavič, I., Pak, M., Repe, B., Špes, M., Zupančič, J., Gačnik, A., 2010.

Značilnosti regionalnega razvoja in razvojni potenciali Spodnjega Podravja, aplikativni raziskovalni projekt, zaključno poročilo. Filozofska fakulteta, Znanstveno-raziskovalno središče Bistra, Ljubljana, 254 str.

- Terensko delo, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2008, 2009.
- Zgodovina Slovencev. 1979. Ljubljana, Cankarjeva založba, 964 str.
- Zupančič, J., 2003, Čezmejne dnevne delovne migracije v slovenskem obmejnem prostoru. Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja, št. 43, Ljubljana, str. 68-111.